

Tacksägelsedagen 2024-10-13

Den gode herdens 40-årsjubileum (som är byggd på platsen för en blomstrande äppelodling). Psalmer: 5, 801, 292 b, 15

Texter: Första Krönikeboken 29:10-14 och Första Thessalonikerbrevet 5:16-24.

LUKAS 17: 11-19

Idag ska vi plocka äpplen i den äppellund som Lukasevangeliet är, borra oss ned i den bibeltext som är dagens heliga evangelium, den ur Lukas 17:e kapitel, verserna 11-19, den text som handlar om tio spetälska människor som botas, och vad de gör när de har blivit friska från spetälskan, som var en oerhört smittsam dödlig sjukdom.

Att vi borrar innebär att predikan närmar sig undervisning och kommer att innehålla några fakta om bibeltexten om de 10 spetälska som botas. Fakta och slutsatser av dessa fakta som får ett högt värde genom att den aktuella bibeltexten utgör så kallat särstoff hos Lukas, alltså inte förekommer hos de två andra så kallade synoptikerna, alltså evangelisterna Matteus och Markus som Lukas annars delar mycket text med. Att det är särstoff, alltså unikt för Lukas, gör ju att vi kan utgå från att Lukas har tänkt till alldeles ordentligt, och själv.

Det första intressanta är att förr kallades detta bibelavsnitt *Den tacksamme samariten*. Egentligen var det en bättre rubrik än den nuvarande som lyder *Tio spetälska botas*. För fokus i texten är just tacksamheten som samariern visade, inte att han, liksom de andra botades. Temat tacksamhet introduceras faktiskt redan några verser före vår text, i vers 9 som handlar om en tjänare, och tron som en tacksamhet. Detta fokus, *tacksamheten*, kopplades genom den gamla rubriksättningen till samariern, som visade tacksamhet, i motsats till de andra nio botade och friskförklarade människorna.

Vad var det då för grupp som drog runt där i gränslandet mellan Samarien och Galiléen, för sorts människor som inte fick vara kvar i sina hem, i sina byar – och som var tvungna att ha bjällror runt sina halsar för att höras på lång väg, ihopbundna med varningsljud för att ingen skulle råka komma för nära dem och bli smittad.

Svaret är: En grupp olyckliga, sjuka, ensamma, dödsdömda och i livslångt öde lidande människor, nio judar och en samarier. Olyckan förenade dem, och fick skillnader och konventioner att bli oväsentliga. Något som de flesta av oss kan känna igen oss i, eller i alla fall förstå vidden av.

Bara samariern, som Jesus benämner främlingen, vände tillbaka när han, liksom de andra hade friskförklarats. Han troligtvis av sin egen präst i byn Gerizim i Samarien, för att ära Gud och tacka Jesus för att han hade blivit frisk. Det gjorde inte de andra nio – och Jesus ställer sig kritiskt frågande till deras uppträdande. Frågande på ett sätt som utmanar såväl klassiska som nutida polariseringar mellan troende och hedningar. De hade säkerligen också följt föreskriften i 3 Mosebokens 14:e kapitel, verserna 1–32, att den som blev frisk från spetälska skulle visa upp sig för prästen, och det var ju för att bekräfta det Jesus gjort, så att de fick rätt att återvända hem till sina familjer. Återvända till livet!

Exakt samma skeende återfinns i Den hebreiska bibeln, alltså i Gamla testamentet, i Konungaboken 2, det 5:e kapitlet när främlingen Naaman återvände till Elisha då han hade blivit läkt från sin spetälska. Likheten kan bero på att Jesus, eller Lukas, hämtat inspiration till strukturen och dramatiken från den berättelsen, som ju var välkänd och med hög legitimitet.

Att Jesus själv eller Lukas för igenkänningens skull låter texten avslutas med orden "stig upp och gå, din tro har hjälpt dig, gå i frid" behöver också uppmärksammas. För detta är ju en replik som i det närmaste är ett eko av Jesu ord till kvinnan som enligt kapitel 9, vers 50 smorde Jesu fötter, som förberedelse för den begravning som var målet för resan till Jerusalem, för påsken och livets återvändande.

Till dessa intressanta fakta hör också att Jesus i Lukasevangeliet som helhet gärna berättar om enskilda samarier, vad de har gjort – alltid något bra. På samma sätt som evangelisten Johannes i sitt fjärde kapitlet låter en samarisk kvinna och Jesus föra ett samtal som har svindlande djup. Det mest kända exemplet hos Lukas är liknelsen Den barmhärtige samariern – liknelsen som är Jesu svar på vem som är en människas medmänniska. Och det är enligt den liknelsen främlingen – och här i dagens bibeltext kallas samariern för främlingen när Jesus retoriskt säger: Är det bara den här främlingen som har vänt tillbaka för att ge Gud ära, d vs *berak* på hebreiska, och *euchariston* på grekiska.

En annan intressant upptäckt är att Jesus redan i Lukas 5:e kapitel botar en människa som har spetälska och att de ord som då yttras i replikskiftet är desamma som i dagens bibeltext. I Lukas 5 framgår inte den sjukes härkomst men däremot att berättandet om detta underverk spred sig snabbt och gjorde att allt fler sökte sig till Jesus. Just så, med en kort beskrivning av folkets överväldigande reaktion på ett just utfört underverk, brukar de flesta läkedomsubderverk som Jesus gör avslutas. Men på det sättet avslutas inte vår text. En orsak till det kan

vara att egentligen är det en liknelse som Jesus berättar, alltså inte som det tycks på ytan, en berättelse om en episod som har inträffat.

Kanske är det liknelsen som gett upphov till skapandet av berättelsen om en episod? Och kanske är i nästa steg liknelsen i sin tur en bild för det som hände med Jesus under påsken i Jerusalem.

Det är ett flertal saker som talar för att dagens evangelietext bör genrebestämmas som liknelse, och då med lidandeförutsägelse karaktär, där mellan den andra i kapitel 9 och den tredje explicita lidandeförutsägelsen i kapitel 18 hos Lukas.

En sådan sak, som jag redan har nämnt är att den inte slutar med folkets häpnad och jubel. En annan att Lukas ju redan i det femte kapitlet hade berättat om ett botande av en spetälsk människa – en berättelse som sade i princip detsamma som det som återfinns i dagens evangelietext, och, mot bakgrund av att Lukas inte brukar upprepa sig, talar det för, om man nu vill hålla kvar vid att något av detta slag måste ha hänt, att Jesus förvandlat ett händelseförlopp till en liknelse, och då blir de inledande orden "Under sin vandring mot Jerusalem" inte en geografisk bestämning utan en tydlig teologisk antydning om Jesus, nämligen att där i Jerusalem blir han, efter lidande, den förste som kommer tillbaka till livet, kommer med livets återvändande, Guds rike. Alltså precis som samariern, som återvände för att ära och tacka.

Lukas 17:11–19 är alltså en liknelse som handlar om bön, uthållighet och tacksamhet, med tematiska likheter med den strax därpå följande liknelsen om den uthålliga änkan, i kapitel 18:1–8, och med tematiska likheter med den därefter kommande liknelsen om farisén och tullindrivaren, i kapitel 18:9–14.

Vi har alltså från vers 7 i kapitel 17 om tjänaren som arbetar på fälten och tjänar vid Herrens bord, till vers 14 i kapitel 18 ett flertal liknelser som starkt påminner om varandra. För de handlar om lidandets kamp, bön, uthållighet och rättfärdighet. Dessa liknelser är formade av den tidiga kyrkans svåra vägval kring vad det är att vara kristen och ta ansvar i församlingen. Det kan vara därför som det, i vers 5 i det sjuttonde kapitlet, alltså i ingressen till alla dessa liknelser, står att Jesus talar, inte med lärjungarna, utan med *apostlarna*, som är ett begrepp som vinner terräng först efter påskens händelser.

Spelar det då någon roll att texten som vi kanske såg som ett återgivande av något som hänt visar sig vara en liknelse? Vi får väl se. Och Bibeln ger oss litet ledtrådar om vi börjar med att lokalisera var Jesus och hans närmaste vänner befann sig.

Jesus gick längs gränsen mellan Galiléen och Samarien, en gräns som enligt många inte fick överskridas – då den också var en gräns av trosföreställningar, ytterst en gräns som ömsesidigt symboliserade den mellan troende och hedningar. Resan påbörjas i Lukas 9:e kapitel, där det står att Jesus "vände sina steg mot Jerusalem" – men att han sände sina lärjungar till en samarisk by, alltså över gränsen, men att människorna där inte "ville ta emot honom". Detta resoluta avvisande av Jesu budskap och av honom själv upprörde våldsamt två av lärjungarna, och inte vilka som helst utan faktiskt Jakob och Johannes. De föreslog faktiskt drastiska åtgärder (Lukas 9:54) – men Jesus tog det lugnt och dämpade deras känslor där på plats, och om formuleringen tillåts, gjorde sedan en samarier till den mest troende i liknelsen om de tio spetälska som botas, och dessförinnan i liknelsen Den barmhärtige samariern en samarier till hjälten och förebilden för medmänsklig kärlek. (Lukas 10:25–37).

Kort sagt skulle detta som utspelar sig kunna beskrivas som att Jesus och hans närmaste står i kraftfull dialog eller konflikt med varandra – och i förlängningen, att Bibeln sätter ord på två olika förhållningssätt, Jesu och lärjungarnas, och att det sannerligen inte är lätt för någon att navigera i dimman där troende och hedningar rör sig.

Jesus gick alltså i ett flertal betydelser över och längs gränsen mellan Galiléen och Samarien, och denna vandring till Jerusalem började enligt kapitel 9 hos Lukas med ett läkedomsunder, och avslutades enligt samma evangeliums 19:e kapitel med Jesu intåg i Jerusalem och i påsk, som föregåtts av att han utanför Jeriko hade botat en blind tiggare, alltså samtidigt en människa som inte trodde, för blindhet är ju synonymt med otro. Och dessutom hade intåget i Jerusalem föregåtts av att han när han väl hade kommit in i Jeriko, hade befriat Sackaios – som arbetade och bodde i Jeriko som är den stad som den överfallna människan i liknelsen Den barmhärtige samariern är på väg *ned* till.

Denna överensstämmelse mellan liknelserna i dessa kapitel hos Lukas och Jesu faktiska vandring till Jerusalem beskriver indirekt passionshistorien, att Jesus är den som blir slagen till marken, korsfäst. Och värdshuset i liknelsen Den barmhärtige samariern är en förebild för Den gode herdens kyrka, platsen för vila och tillfrisknande, för att någon annan lovar att betala, och ger olivkvistens löfte att komma tillbaka och betala än mer om det skulle behövas.

Och det "befriande tvånget" för att anknyta till Nathan Söderblom, möter vi i frågan som Jesus avslutar liknelsen Den barmhärtige samariern med: Vem tycker du var den överfallnes medmänniska? Och i uppmaningen: Gör likadant, då!

Nu som avslutning, i punktform några slutsatser, som du Christer din vana trogen, inte ska behöva göra just idag:

- Var så emot dig själv, dina medmänniskor här och i världen, som Gud var emot Jesus, alltså så som samariern var emot den överfallne:
- Ta emot liv i död, och upprättelse i tomhet, och uppväck, ge liv och en framtid.
- För du är en av dem som Jesus vill vara med.
- Du är en av dem som Den gode herdens kyrka i 40 år, ja i en ökenvandrings tid, vill vara med.
- I handling och ord sägs det därför till dig, liksom till samariern som återvände i tacksamhet efter att ha fått livet tillbaka:

Stig upp och gå, din tro har hjälpt dig, gå i frid.

Också för ditt inre gäller ju det som Jesus säger direkt efter dagens liknelse om tacksamhet. Jag åsyftar Jesu svar på frågan var Guds rike är och citerar ur Lukas 17 :21: "Ingen kan säga: Här är det, eller: Där är det. Nej, Guds rike är inom er."

Kristian Lillö